

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การวางแผนพัฒนาของท้องถิ่นในปัจจุบัน ใช้ข้อมูลหลักจากการจัดเวทีประชาคมเพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนาให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน และนำข้อมูลแผนชุมชนมาพิจารณาประกอบการจัดทำแผนพัฒนาและแผนงบประมาณของตำบลซึ่งจัดทำเป็นประจำทุกปี รวมถึงแผนพัฒนาระยะ 3 ปี แล้วนำเสนอร่างแผนพัฒนาดังกล่าวแก่คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นพิจารณาและนำเสนอผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนา และตั้งเป็นข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีของตำบล

ข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจเพื่อการวางแผนพัฒนาดังกล่าวยังคงใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นส่วนใหญ่ การใช้ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อประกอบการตัดสินใจในการพิจารณาวางแผนและลงทุนในโครงการต่างๆ ของตำบลมีจำกัด ดังนั้นการผนวกเครื่องมือที่เรียกว่า “ตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Matrix: SEM)” ซึ่งเป็นเครื่องมือเชิงปริมาณที่สร้างขึ้น โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณของชุมชนอยู่บนพื้นฐานบริบทของชุมชน โดย SEM จะจำลองระบบเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรของพื้นที่ (ซึ่งอาจเป็นหมู่บ้าน ตำบลหรือในระดับอื่นๆ ที่สนใจ) และทำการวิเคราะห์เพื่อที่จะแสดงให้เห็นผลกระทบของกิจกรรมหนึ่งๆ กับภาคส่วนอื่นๆ โดยแสดงผลกระทบอยู่ในรูปของตัวเงินซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่สามารถเข้าใจและเปรียบเทียบกันได้ง่าย ผลลัพธ์ที่ได้จาก SEM นอกจากจะวิเคราะห์ผลกระทบความเชื่อมโยงที่แสดงความเป็นระบบของภาคส่วนเศรษฐกิจสังคมที่เกิดขึ้นจริงแล้ว SEM ยังเป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไว้อีกด้วย SEM จึงสามารถแสดงผลของมิติเชิงนโยบายของเศรษฐกิจพอเพียงที่วัดเป็นค่าดัชนีต่างๆ ของแต่ละชุมชนได้อีกด้วย ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จาก SEM ที่เกิดขึ้นจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนสามารถบอกได้ว่าผลกระทบต่อการทำงานจากกิจกรรมใดจะดีที่สุด หรือผลกระทบต่อการสร้างรายได้รวม ผลกระทบต่อการสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลกระทบต่อการกระจายรายได้ ผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลกระทบต่อการลดมลภาวะ หรือผลกระทบต่อเพิ่มสวัสดิการสังคมที่ดีที่สุด 5 หรือ 10 กิจกรรมแรกคืออะไร เมื่อมีการระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดทิศทางซึ่งชุมชนต้องการเลือกจัดลำดับก่อนหลัง ชุมชนนั้นสามารถตัดสินใจได้ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภา อบต. จะมีหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจและสร้าง

ความสบายใจแก่ทุกฝ่ายในการเลือกหรือไม่เลือกกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่แต่ละหมู่บ้านนำเสนอ การทำแผนชุมชนด้วย SEM ช่วยเสนอทางเลือกได้ชัดเจน และช่วยให้การบริหารจัดการงบประมาณเกิดความโปร่งใส จึงเป็นการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลที่เป็นรูปธรรม

จากการประยุกต์ใช้ตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Matrix: SEM) กับพื้นที่ตำบลแม่สุณ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแสดงความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในตำบลจำนวน 41 ภาคส่วนหรือ 41 กิจกรรมหลัก โดยเป็นกิจกรรมในภาคการเกษตร 10 กิจกรรม กิจกรรมภาคการค้าและบริการ 15 กิจกรรม ส่วนที่เหลือเป็นภาคสถาบันครัวเรือนและปัจจัยการผลิตต่างๆ ผลที่ได้จาก SEM แสดงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการลงทุนในแต่ละกิจกรรมหรือภาคส่วน โดยกำหนดให้มีหน่วยการลงทุนละ 1 ล้านบาท จากผลการวิเคราะห์พบว่า กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้รวมและมีการสร้างมูลค่าเพิ่มของตำบลสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ธุรกิจตีกลอง/ห้องเช่า (4.98 และ 1.55 ล้านบาท) รองลงมาคือ การปลูกพริก (4.88 และ 1.52 ล้านบาท) มะนาว (4.83 และ 1.48 ล้านบาท) ข้าว (4.78 และ 1.46 ล้านบาท) และร้านขายของชำ (4.64 และ 1.42 ล้านบาท) ตามลำดับ นอกจากนี้กิจกรรมการผลิตดังกล่าวยังก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ครัวเรือนรายได้ต่ำสูงสุดอีกด้วย โดยการปลูกพริกก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ครัวเรือนรายได้ต่ำสูงสุด (0.63 ล้านบาท) รองลงมาคือ การปลูกมะนาว (0.62 ล้านบาท) ข้าว (0.58 ล้านบาท) ร้านขายของชำ (0.55 ล้านบาท) และลำไย (0.55 ล้านบาท) ตามลำดับ ส่วนกิจกรรมการผลิตที่ช่วยลดช่องว่างรายได้ระหว่างครัวเรือนรายได้ต่ำและครัวเรือนรายได้สูงสูงสุด คือ การปลูกมะนาว (0.41 ล้านบาท) พริก (0.40 ล้านบาท) ข้าว (0.34 ล้านบาท) ลำไย (0.33 ล้านบาท) และการประกอบธุรกิจร้านขายของชำ (0.32 ล้านบาท)

สำหรับกิจกรรมการผลิตที่ก่อให้เกิดการจ้างงานในครัวเรือนมากที่สุดจะเป็นกิจกรรมการผลิตในภาคธุรกิจ ที่ใช้แรงงานครัวเรือนในกิจกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ธุรกิจร้านขายของชำ ร้านซ่อมรถและบริการขนส่ง ในขณะที่กิจกรรมการผลิตเกษตรที่มีการจ้างแรงงานมากใช้แรงงานครัวเรือนต่ำ แต่ก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชนมากขึ้น การสร้างสวัสดิการชุมชนสูงสุดมาจากวัดและกิจกรรมในหมู่บ้านเป็นหลัก และโรงเรียนเป็นภาคส่วนของตำบลที่มีผลต่อการพัฒนาคน/ความรู้สูงสุด ในขณะที่ภาคส่วนอื่นมีส่วนในการสร้างความรู้และการแบ่งปันในชุมชนน้อย โดยเฉพาะธุรกิจเดินรถ ร้านจำหน่ายเคมีภัณฑ์ ปั่นน้ำมันมีการแบ่งปันเพื่อให้เกิดการสร้างความรู้ในชุมชนเพียงร้อยละ 0.1-0.3 ของค่าใช้จ่ายเท่านั้น และมีการใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือชุมชนเพียงร้อยละ 0.3-0.6 ของค่าใช้จ่าย ในขณะที่ครัวเรือนรายได้สูง มีการแบ่งปันในชุมชนสูงสุด (0.066 ล้านบาท) รองลงมาคือ ธุรกิจตีกลอง/ห้องเช่า (0.047 ล้านบาท) ครัวเรือนรายได้ปานกลางและพริก (0.044 ล้านบาท) ข้าว และมะนาว (0.043 และ 0.042 ล้านบาท)

นอกจากนี้ SEM ยังแสดงนัยยะเชิงเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลแม่สุ่นได้ ดังนี้ นัยยะด้านความพอประมาณด้านการผลิตนั้นจะพิจารณาจากการสร้างมูลค่าเพิ่มของกิจกรรม โดยพิจารณาการผลิตในภาคเกษตรที่เป็นกิจกรรมการผลิตที่สำคัญของคนในชุมชน ซึ่งพบว่า กิจกรรมภาคเกษตร 8 ใน 10 กิจกรรม ก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ตำบลสูงสุดเมื่อเทียบกับภาคส่วนอื่น แสดงถึงความพอดีในการใช้ปัจจัยการผลิตในปัจจุบัน ยกเว้นการผลิตส้มและกระเทียมที่มีการสร้างมูลค่าเพิ่มต่ำกว่าการผลิตพืชชนิดอื่น เนื่องจากมีความไม่พอดีในการใช้ปัจจัยการผลิตทั้งในด้านปุ๋ยและสารเคมีเกษตร และการใช้แรงงาน เช่นเดียวกับภาคธุรกิจและบริการที่ยังขาดความพอประมาณในการประกอบการ เนื่องจากธุรกิจว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนธุรกิจในชุมชนสร้างมูลค่าเพิ่มต่ำกว่าร้อยละ 50 ของเงินลงทุน นัยยะของความพอประมาณอีกประเด็นหนึ่ง คือ ความพอประมาณในการใช้จ่ายในการบริโภค ซึ่งพบว่าครัวเรือนรายได้ปานกลางมีการใช้จ่ายเพื่อซื้อห่วยและเพื่อความบันเทิงสูงกว่าครัวเรือนรายได้สูง แสดงถึงความไม่พอประมาณในการใช้จ่ายส่วนนี้อยู่

สำหรับนัยยะความมีเหตุมีผล พิจารณาได้จาก 2 ตัวทวิคูณ คือ การสร้างรายได้รวมแก่ตำบลและการสร้างมูลค่าเพิ่ม พบว่ากิจกรรมหลักของคนส่วนใหญ่ของตำบลเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้และสร้างมูลค่าเพิ่มสูงแล้ว แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของตำบลมีทิศทางที่ถูกต้องแล้ว

ส่วนในด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในระดับตำบลนั้น ตำบลแม่สุ่นมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทำให้มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงด้านรายได้ให้แก่เกษตรกรเป็นอย่างดี รวมทั้งมีการส่งเสริมอาชีพเสริมต่างๆ จาก อบต. อีกด้วย เช่น โครงการเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงไส้เดือน รวมทั้งการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยหมัก ส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักใช้เองในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันความเสี่ยงด้านอาชีพให้แก่ชุมชนในระดับครัวเรือนเป็นอย่างมาก

นัยยะด้านความรู้และคุณธรรม พบว่า โรงเรียนยังคงเป็นภาคส่วนที่ก่อให้เกิดการสร้างความรู้ในชุมชนสูงสุด รองลงมา คือ อบต. ซึ่งเป็นภาคส่วนสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาของคนในชุมชน และวัด ตามลำดับ ในขณะที่ภาคส่วนอื่นมีส่วนในการสร้างความรู้และการแบ่งปันในชุมชนน้อยโดยเฉพาะธุรกิจเดินที่รถ ร้านจำหน่ายเคมีภัณฑ์ ปืมน้ำมัน ที่มีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ไม่ถึงร้อยละ 1 ของค่าใช้จ่าย และพบว่าวัดซึ่งมีถึง 7 แห่งในชุมชนมีบทบาทในการสนับสนุนด้านความรู้แก่ชุมชนน้อยกว่ากิจกรรมอื่นๆ หลายกิจกรรม (0.012 ล้านบาท) ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการผลิตภาคเกษตรเช่น ข้าว (0.020 ล้านบาท) ลิ้นจี่ (0.018 ล้านบาท) ลำไย (0.019 ล้านบาท) หรือในภาคธุรกิจเช่น ร้านขายของชำ (0.020 ล้านบาท) และร้านอาหาร (0.015 ล้านบาท) ซึ่งแสดงว่าตำบลแม่สุ่นพึ่งพิงการสร้างความรู้ที่มาจากการศึกษาในระบบเป็นหลัก การพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้นอกระบบยังมีน้อย รวมถึงบทบาทของวัดที่เคยเป็นศูนย์การการเรียนรู้ของชุมชนไทยในอดีตมีบทบาทลดลงอย่างมากในตำบลแม่สุ่น

อย่างไรก็ตาม วัดมีบทบาทในการที่จะเป็นส่วนปลูกฝังด้านคุณธรรมเป็นหลัก ซึ่งแสดงได้จากคำดัชนีสวัสดิการชุมชนของวัดที่มีค่ามากที่สุด ซึ่งแสดงถึงบทบาทในการสนับสนุนการแบ่งปันและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงกิจกรรมกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น ฌาปนกิจหมู่บ้าน ประปาหมู่บ้าน ฯลฯ ที่เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนด้านคุณธรรมในอันดับต้นๆ ของตำบลด้วยเช่นกัน ในขณะที่กิจกรรมการผลิตภาคการเกษตรและภาคธุรกิจมีบทบาทต่อการสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนน้อย โดยเฉพาะภาคธุรกิจ ได้แก่ ธุรกิจเดินที่รถ (0.003 ล้านบาทหรือร้อยละ 0.3 ของค่าใช้จ่าย) ร้านจำหน่ายเคมีภัณฑ์ (0.004 ล้านบาท) และปั้มน้ำมัน (0.006 ล้านบาท) ตามลำดับ ดังนั้น ตำบลแม่สุ่นควรต้องมีการพิจารณารายละเอียดในเชิงลึกที่ได้จาก SEM ในการนำไปสู่การวางแผนพัฒนา เช่น การพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดการสร้างการเรียนรู้นอกระบบมากขึ้น โดยอาจใช้ทรัพยากรจากภาคการศึกษาในระบบที่มีอยู่ (โรงเรียน) และเพิ่มแหล่งเรียนรู้นอกระบบอื่นๆ ให้มากขึ้น เช่น การสนับสนุนบทบาทของวัดในแง่ของแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม หรือการสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ในการประกอบอาชีพ ฯลฯ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตและสังคม และการพัฒนาด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่เป็นเป้าหมายการพัฒนาอันดับที่ 2 และ 3 ของตำบล ตามลำดับ

ข้อค้นพบที่ได้จากตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียงชี้ให้เห็นว่าการจำแนกระบบเศรษฐกิจและสังคม และการวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงต่างๆ ที่เกิดขึ้นของแต่ละกิจกรรม ทำให้ได้ข้อมูลที่สามารมองเห็นผลกระทบด้านต่างๆ ที่สนใจได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอันดับกิจกรรมที่ส่งผลกระทบในประเด็นที่สนใจมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด ซึ่งทำให้สามารถเลือกที่จะส่งเสริมในกิจกรรมที่จะเกิดผลดีมากที่สุดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่แผนพัฒนาต่างๆ ของตำบลยังคงมีการวางแผนในลักษณะกว้างมากกว่าที่จะเป็นแผนพัฒนาเชิงลึกในรายกิจกรรมการผลิตหรือกิจกรรมทางธุรกิจและบริการ โดยพบว่า เป้าหมายและแผนของตำบลแม่สุ่นมีความสอดคล้องกับผลจากตาราง SEM ในภาพกว้างกล่าวคือ เป้าหมายและแผนพัฒนาของตำบลยังไม่ความเฉพาะเจาะจงถึงกิจกรรมหรือภาคส่วนที่ควรได้รับส่งเสริมหรือพัฒนา เช่น การให้ความสำคัญกับภาคการเกษตร แต่ยังไม่สามารถระบุถึงกิจกรรมการผลิตเกษตรชนิดใด ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก และลำดับถัดไป และกิจกรรมการผลิตใดที่จะช่วยการลดปัญหาความยากจน ยกระดับรายได้ครัวเรือนในชุมชน และถือให้การกระจายได้สู่ครัวเรือนรายได้ต่ำได้มาก

ผลจากตาราง SEM ช่วยหนุนเสริมและชี้แนะให้การแผนพัฒนาตำบลแม่สุ่นมีทิศทางที่ชัดเจนมากขึ้นและชี้แนะถึงกิจกรรมหรือภาคส่วนที่ควรส่งเสริมและพัฒนาเพื่อบรรลุสู่เป้าหมายของชุมชนได้มากขึ้น ใน 3 ด้าน ได้แก่ แผนพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านคุณภาพชีวิตและสังคม โดยกิจกรรมการผลิตที่ชุมชนควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก คือ การ

พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตส้มซึ่งจะช่วยให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้รวมแก่ตำบลสูงขึ้น รองลงมาคือ การสร้างแหล่งน้ำเพื่อการปลูกพริกและข้าวให้สามารถทำการผลิตได้หลายครั้งต่อปี และเพื่อให้মনาว ลำไย และลิ้นจี่ ออกนอกฤดู ได้ด้วย นอกจากนี้ผลจากตาราง SEM ยังบ่งชี้ว่า พืชที่มีการใช้จ่ายเพื่อจัดซื้อปัจจัยการผลิตและเคมีเกษตรของตำบลแม่สุนมากที่สุดได้แก่ ส้ม (0.23 ล้านบาท) รองลงมาคือ กระเทียม (0.12 ล้านบาท) และหอมหัวใหญ่ (0.11 ล้านบาท) การส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพใช้เองและการลดการใช้สารเคมีแก่กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตส้ม เนื่องจากมีการใช้สารเคมีในการผลิตมากที่สุด อีกทั้งการผลิตข้าว มนาวและพริก มีการสร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มสูงกว่าการผลิตส้ม และพบว่า 3 กิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้สู่ครัวเรือนรายได้ต่ำสูงกว่าการผลิตส้มอีกด้วย การส่งเสริมการปลูกพืชดังกล่าว ก็จะเป็นการยกระดับรายได้แก่ครัวเรือนรายได้ต่ำ และการสร้างภูมิคุ้มกันด้านอาชีพและรายได้ แก่คนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของตำบลโดยตรงมากขึ้น

ข้อจำกัดในการศึกษา

การเลือกกิจกรรมการผลิตเพื่อพิจารณาเป็นกิจกรรมที่จะส่งเสริมและพัฒนาตามแผนพัฒนาของตำบลนั้น นอกจากจะต้องพิจารณาถึงความสอดคล้องกับปัญหาและเป้าหมายของชุมชนแล้วยังต้องบูรณาการกับข้อมูลอื่นๆ ด้วย ได้แก่ ขนาดของกิจกรรม จำนวนครัวเรือน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดของทรัพยากรของตำบล เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากตาราง SEM เป็นการชี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามบริบทในพื้นที่ที่ศึกษา โดยเปรียบเทียบบนฐานของการลงทุนหรือค่าใช้จ่ายในจำนวนเท่ากัน เช่น 1 ล้านบาท

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะสำหรับตำบลแม่สุน

1) กิจกรรมการผลิตเกษตร เป็นกิจกรรมที่ตำบลแม่สุนควรให้ความสำคัญและพัฒนา โดยเฉพาะกิจกรรมการผลิตพริก มนาว และข้าวในพื้นที่ซึ่งสามารถปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสมได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมการผลิตที่สร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มสูงแก่ตำบล นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ครัวเรือนรายได้ต่ำสูงและก่อให้เกิดการจ้างงานสูงอีกด้วย ซึ่งจะช่วยยกระดับรายได้และลดช่องว่างรายได้ของคนในชุมชน ตามเป้าหมายการพัฒนาของตำบล

2) กิจกรรมการผลิตส้ม เป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในตำบลแม่สุน แต่กลับพบว่า เป็นพืชที่สร้างรายได้รวมและมูลค่าเพิ่มต่ำ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ การ

ส่งเสริมและการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตส้มให้มีผลผลิตที่สูงขึ้น หรือ การปรับเปลี่ยนสวน ส้มที่เสื่อมโทรมเป็นการปลูกพืชอื่นที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง เช่น การปลูกพริก และมะนาว เป็นต้น

3) ด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่เพาะปลูก ตำบลแม่สุนสามารถเพิ่มรายได้รวมแก่ตำบลได้ โดยการเพิ่มจำนวนครั้งในการเพาะปลูกและพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิต เช่น การปลูกพริก 2 ครั้ง/ปี (ในฤดูฝนและฤดูแล้งต่างพื้นที่กันเพื่อป้องกันโรคระบาดโดยอาจปลูกหลังการเก็บเกี่ยวข้าว เป็นต้น) การปลูกข้าวทั้งนาปีและนาปรัง (สำหรับพื้นที่ชลประทานและมีแหล่งน้ำเพียงพอ) และการพัฒนาวิธีการเกษตรกรรมหรือเทคโนโลยีการผลิตมะนาวให้ออกผลผลิตหลายครั้งต่อปี หรือการผลิตมะนาว ส้ม ลำไย ให้ออกนอกฤดูกาลเพื่อแก้ไขปัญหาราคาคต่ำในช่วงฤดูกาล เป็นต้น

4) การดำเนินการเพื่อพัฒนาชุมชนในปัจจุบันของอบต. แม่สุน ก่อให้เกิดผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อกลุ่มเป้าหมายค่อนข้างน้อย ได้แก่ กลุ่มครัวเรือนรายได้ต่ำ วัดและโรงเรียน รวมทั้งสถานีอนามัย ดังนั้น อบต.แม่สุนควรพิจารณาการใช้จ่ายงบประมาณและแนวทางการพัฒนาที่เป็นอยู่ เพื่อให้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการตามเป้าหมายการพัฒนาของตำบล

5) ผลจากตาราง SEM สามารถใช้ได้หลายปี โดยไม่จำเป็นต้องจัดเก็บข้อมูลและจัดทำทุกปี หากสถานการณ์และบริบทในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณ เวลา และกำลังคนในการจัดเก็บข้อมูล

6) เนื่องจาก SEM เกิดจากการใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนหรือพื้นที่ และหน่วยงานภาครัฐมีการจัดเก็บข้อมูลเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรต่างๆ ในพื้นที่อยู่แล้วทุกปี ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน/ชุมชน (กชช.2ค) ฯลฯ ดังนั้น การที่จะพัฒนาให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการวางแผนพัฒนาระดับท้องถิ่น ควรมีการลงทุนในการจัดเก็บข้อมูลของพื้นที่ โดยผนวกการจัดเก็บข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรที่มีอยู่เดิมและปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถจัดเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ SEM ของแต่ละพื้นที่ได้อีกประการหนึ่ง จะเป็นแนวทางที่จะช่วยยกระดับความสามารถในการวางแผนโดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งหมายถึงการยกระดับความสามารถในการพัฒนาของประเทศที่มาจากยกระดับการพัฒนาในระดับท้องถิ่นนั่นเอง

7) ผลจากตาราง SEM ช่วยชี้ถึงแนวทางการพัฒนาของชุมชนและขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของชุมชนได้โดยไม่ต้องลงทุนมาก และไม่ต้องรอนงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐได้ เช่น การพัฒนาและปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตส้มที่เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน แต่ก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าต่ำ เนื่องจากการใช้สารเคมีสูงสุด โดยการปรับเปลี่ยนการใช้สารเคมีมาสู่

การใช้สารอินทรีย์/ชีวภาพในการผลิตมากขึ้น และการส่งเสริมและพัฒนาพืชที่ศักยภาพในการผลิต อยู่แล้วให้มากขึ้น ได้แก่ พริก มะนาวและ ข้าว

8) เพื่อให้มีการนำตาราง SEM ไปใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้น การลดความยุ่งยากในการจัดเก็บข้อมูลและการจัดทำตาราง SEM สามารถทำได้โดยเลือกการเก็บข้อมูลจากตัวอย่างที่เป็นตัวแทน ได้ดีเท่านั้น และเลือกจัดข้อมูลเฉพาะกิจกรรมหรือสินค้าหลักสำคัญของชุมชน นอกจากนี้ ไม่จำเป็นต้องมีการจัดเก็บข้อมูลและจัดทำตาราง SEM ทุกปี ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณและบุคลากร เนื่องจากตาราง SEM ยังสามารถใช้ได้หลายปี หากบริบทในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลง

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารoundต่อไป

1) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และความสุขของคนในชุมชน เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่สำคัญที่ควรมีการจัดเก็บข้อมูลและทำการศึกษาวิเคราะห์ในตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติม เพื่อให้การศึกษามีความครอบคลุมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

2) การศึกษาตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี่ยังไม่ได้ศึกษาถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากร จึงควรวิเคราะห์การวางแผนด้วยโปรแกรมคณิตศาสตร์ร่วมด้วย จะช่วยให้การศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้น

3) การศึกษารound นี้ เป็นการศึกษาในรอบครั้งแรกสำหรับตำบลแม่สุ่น ทำให้การจัดเก็บเฉพาะข้อมูลหลัก ทำให้ขาดความละเอียดในเชิงลึกที่หลายฝ่ายอาจให้ความสนใจเฉพาะส่วน ดังนั้นในการศึกษาเชิงวิชาการครั้งต่อไป ควรมีการจัดเก็บข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม และขยายขอบเขตครอบคลุมทุกด้าน อาจได้ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปปรับใช้กับการวางแผนของ อบต. ได้มากขึ้น

4) การศึกษาผลกระทบและความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากร สิ่งแวดล้อมของพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดต่อกัน โดยใช้ SEM เป็นเครื่องมือในการแสดงข้อมูลความเชื่อมโยงดังกล่าว เป็นอีกแนวทางหนึ่งของการศึกษาในอนาคต ซึ่งหมายถึงพื้นที่หรือตำบลที่มีอาณาเขตติดต่อกันเหล่านั้นต้องมีการจัดทำ SEM ของแต่ละพื้นที่เพื่อที่จะแสดงผลการเชื่อมโยงของแต่ละพื้นที่หรือตำบลเหล่านั้นได้ โดยจะทำให้เกิดการเพิ่มการแสดงข้อมูลการไหลเวียนของภาคเศรษฐกิจ สังคมและการใช้ทรัพยากรต่างๆ กับพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่หรือตำบลของตนเองเพิ่มเข้ามาอีกมิติหนึ่ง